

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок № 32

щодо розпалювання ворожнечі в ефірі телеканалу «112» протягом 4 вересня — 7 жовтня
2018 року

м. Київ

«20» грудня 2018 р.

I. Обставини справи

1. 23 жовтня 2018 року до Незалежної медійної ради надійшло звернення від Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (лист № 17/1697 від 23.10.2018) із проханням висловити позицію щодо наявності порушень законодавства України в поширенні окремих висловлювань в ефірі ТОВ «Телерадіокомпанія “112-ТВ”» протягом 4 вересня — 7 жовтня 2018 року¹.

2. 13 листопада 2018 року Незалежна медійна рада, відповідно до пункту 12 Положення про Незалежну медійну раду, визнала звернення в цій справі прийнятним з огляду на ризик поширення мови ворожнечі, а також те, що телеканал «112» уже не вперше викликає підозри в недотриманні вимог законодавства.

3. У передачі «Епізод 112», що транслювалася 4 вересня 2018 року о 9:15, лунають такі тези: *«Константинопольська церква не може надати автокефалію без згоди інших церков. Про це розповів голова синодального інформаційно-просвітницького відділу УПЦ, архієпископ Климент. За його словами, заяви про те, що константинопольська церква має право прийняти таке рішення одноосібно — це фейк. “Це абсолютно неможливо з тієї простої причини, що вселенськими соборами в Україні, символ віри, в якому ми сповідуємо, що віримо у єдину святую соборну і апостольську церкву. Тобто, церква є не якимось проявом диктату одного з представників цієї церкви, а є спільнотою, яка об'єднує всіх рівноправних своїх членів [...]”.* Однак, на думку Володимира Бистрякова, якщо буде затверджене питання про автокефалію, це може спровокувати конфлікти між населенням та ворожнечу». Володимир Бистряков також висловлює свою позицію: *«В случае введения автокефалии борьба обострится, будет еще, усилится натиск на церкви московского патриархата, будут отбираться храмы. Я боюсь, как бы не пролилась кровь [...]. Самый страшный конфликт — это конфликт все таки конфессиональный».*

¹ <https://netstor.nrada.gov.ua/sharing/6ib41YZzY>

4. У передачі «Пульс», що транслювалася 4 вересня 2018 року о 20:43, Вадим Рабінович промовив: *«Наш интерес сегодня — закончить войну. Они сегодня опять разрывают на себе рубаху и кричат: “Война до победного конца!”*. На черта нам эта война».

Олександр Вілкул також висловився в рамках передачі: *«Причина, на самом деле, в том, что идет эта война — это нежелание власти это остановить. И люди правильно говорят, что последний день этой власти станет первым днем мира. Почему? Потому что люди понимают, что, как бы это цинично не звучало, но власть научилась получать от войны и политические предпочтения, потому что этой войной, радикальной риторикой, расколом общества пытается поднять свои рейтинги, которые сегодня находятся на уровне обезжиренного кефира. Кроме этого, чего греха таить, тоже, как бы цинично не звучало, слишком большое количество людей во власти научилось на этой войне зарабатывать. А мирный план сегодня понятен всем, кроме действующей нашей власти, которая делает вид, что он не понятен. Он понятен миллионам людей, он понятен мировому сообществу, он понятен нам [...]. Прямые переговоры должна провести наша страна с Америкой и провести прямые переговоры с Россией. Никуда не уйдем. Зачем? Для того, чтобы выработать совместную резолюцию Совета безопасности ООН [...]. Ввод миротворческого контингента, временная администрация под эгидой ООН, перевыборы по украинским законам и принятие всех законов, которые Украина и так обязалась принять по Минским соглашениям и не приняла ни одного [...]. Закон об особом статусе голосовать надо!»*

5. Під час прямого включення з Верховної Ради України 5 вересня 2018 року о 10:28 Вадим Рабінович висловив такі тези: *«Я хочу сказать, что заявление Парубия открыло наконец все карты до конца. Парубий сказал следующее, что надо в Украине внедрять прямую демократию, носителем которой является Адольф Гитлер, которого он научно изучал и которого теперь надо признать героем. Он сам был главой Социал-националистической партии. Поэтому, что я вам хочу сказать: с фашистами нам не по пути. Я хочу сказать вам эксклюзивно. Я сегодня подаю в суд на Парубия за пропаганду фашизма, которая запрещена в нашей стране. Я сегодня обращаюсь ко всем посольствам европейских стран, в первую очередь Германии, с просьбой дать оценку действиям нашей власти и Парубия, и прекратить все контакты с ними. Я считаю, что он должен уйти в отставку, извинившись перед народом. Нам не о чем договариваться, объединяться и договариваться с фашистами... И вот эти фашисты говорят, что надо изучать Гитлера. О чем мы можем с ними разговаривать? О чем? [...] Я не буду ни за что голосовать, что предлагают фашисты. До того, как они уберут Парубия, председательствующий, который пропагандирует Гитлера, я не буду [...] Сейчас надо проголосовать за роспуск этого парламента антиукраинского. Сейчас надо выставить на вопрос МВФ, которое приехало сюда, чтобы поднять на 60 % цену для людей, которые и так не могут платить [...]. Я завтра призываю всех киевлян выйти с нами к Нацбанку и выразить свое отношение к ограблению Украины [...]. И позиция так называемого министра здравоохранения... Послушайте!. Мы в заложниках. Санитарка из Америки правит Украиной, отменяя Конституцию, а фашиствующий глава парламента поддерживает ее. Вот, что мы имеем. Мы имеем правление фашистов».*

6. У передачі «Вечірній прайм», що транслювалася 5 вересня 2018 року о 21:37, відбувся полілог між ведучими, Євгеном Червоненком та Володимиром Яворівським, у рамках якого пролунали такі тези:

Євген Червоненко: *«А третья, самая страшная опасность, которую я обозначаю. Это томос. Есть большая вероятность, как говорят многие, я подчеркиваю, я не верю в это. Но уже томос, это чистая политика. Я двумя руками за поместную церкву, но не накануне выборов, и без точного прописывания механизмов, которая у нас может привести, я не боюсь сказать, к войне и конфликтам, которые дадут дестабилизацию».*

Володимир Яворівський: *«Партия регионов вчерашня развешала: “Ми хочемо миру!”. Я теж його хочу».*

Євген Червоненко: *«Перестань. Никто не зовет. Хочешь мое ощущение? Война выгодна прежде всего нашей власти. Ты — опытный политик, ты это видишь. Второе, при войне ни о каких реформах. Мы будем дальше падать вниз и будем цепной раненой собакой в чужих руках. На второй день, если бы я был Президентом, я бы, пусть со мной делали, что хотели, я бы напрямую встретился с Путиным».*

Володимир Яворівський: *«I щоб ти зробив? Дуже конкретна розмова».*

Євген Червоненко: *«Я бы сказал: “Владимир Владимирович, были разные отношения. Украина тоже не всегда, Вы не выполняли договора, Украина часто нарушала. Мы часто хотели коррупции. Давайте так: война заканчивается — вам Донбасс, и это не нужно. Мы, объявляю, как президент, 5–10 лет внеблокового статуса, ни одной чужой ракеты, как вам обещали [...], ни в какое НАТО мы не вступаем, мы становимся равноудаленными”».*

Володимир Яворівський: *«Женя, за 10 років України не буде і ти не будеш сидіти у прямому ефірі, ні я не буду сидіти у прямому ефірі, тому що є Путін. І на виборах проведуть абсолютно московського президента».*

7. У повторі передачі «Вечірній прайм», що транслювалася 6 вересня 2018 року о 4:28, лунають такі тези Євгена Червоненка: *«... У меня за эти 5 лет ощущение, что украинское руководство не хотело конца войны. Но могу честно сказать, мы могли снять многие болевые вопросы в 2005 году вопросом о языке. Тот же Кириленко, мы тогда сняли то, и с чего началась война. Тогда ж опять хотели один язык и т.д. в 14-м году. Убрали этот вопрос с повестки дня, мы поехали в Москву первые, они вот: и Яворивский, и многие другие, — говорили, что ты его слушаешь? Я говорю: “Вначале вот тут за спиной договариваются, а потом едут за 8 тыс. км”».*

8. У передачі «Епізод 112», яка транслювалася 6 вересня 2018 року о 21:10 з низкою повторів, Вадим Рабінович висловлює таке: *«... Партии войны вообще не могут принести никакого мира. Мы сегодня работаем с Донбассом, мы сегодня работаем с пленными. Медведев, который, я считаю, является ключевым для нас переговорщиком. Он сегодня тоже у нас. Ряд других людей, которые работают по этому вопросу тоже».*

9. У передачі «Вечірній прайм», що транслювалася 10 вересня 2018 року о 19:19 із подальшим повтором, гість студії Олег Волошин телефоном висловлює таке: *«Путин был в Минске, он участвовал в этих переговорах, это уже само по себе, слушайте, так это и есть их позиция, мне она тоже не нравится, поверьте, но это и есть их позиция: дайте особый статус Донбассу и всё, вот их позиция, и никакой другой из них мы в ближайшем будущем не выберем. Но мы же не хотим это даже обсуждать, мы не хотим обсуждать амнистию, мы не хотим обсуждать особый статус, мы не хотим реализовывать то, под чем подписалась с подачи Порошенко украинская сторона. Мы этого не хотим делать, мы хотим что-то другое. Не хотим говорить, поэтому посмотрите, что происходит в Азовском море. Вот, в Азовском море у нас прямое столкновение с Россией; ни с ЛНР, ни с ДНР, ни с сепаратистами, а прямое столкновение с российскими военно-морскими силами. И где украинская армия славная, украинский флот? Что-то я пока не видел. Как только доходит до того, чтобы попробовать рискнуть столкнуться напрямую с российскими вооружёнными силами, наше руководство сразу даёт задний ход. Потому что то было в Крыму, это происходит в Азовском море, что есть прекрасное понимание, что одно дело воевать с сепаратистами и Россией, которая за ними стоит, а другое дело просто напрямую столкнуться с российским флотом, с которым к этому мы, к сожалению, не готовы, хотя у нас абсолютное право точно так же досматривать российские корабли в Азовском море по соглашению двухстороннему, как они сегодня досматривают наши корабли. Но я очень сомневаюсь, что эти бронекатера, которые они сейчас туда везут, рискнут это сделать, что Порошенко даст такую команду. Поэтому зачем обманывать граждан? Давайте признаемся, мы не можем воевать с Россией, значит мы должны договариваться на условиях, прописанных в Минске. Другого варианта на сегодняшний день я не вижу»;*

«Послушайте. Если мы такие крутые, я ещё раз говорю, то давайте начнём проводить в соответствии с соглашением 2003 года о статусе Азовского моря встречные проверки кораблей, судов, идущих в порты Российской Федерации, но зачем же мы сами себя обманываем? Российская Федерация хоть раз использовала авиацию на Донбассе? Давайте будем честными перед собой, я не преуменьшаю ни в коем случае заслуги героизма наших воинов, но давайте спросим себя: современную войну ведут без авиации? Не ведут. С 1911 года, с турецкой войны, все войны идут с авиацией. На Донбассе Россия авиацию, слава Богу, пока ещё не применяла. Более того, предоставили сепаратистам комплексы ПВО, но дело всячески... не применяет свою авиацию. Но зачем же мы себя обманываем? Соответственно, мы не можем воевать с Россией, которая только в учениях “Восток-2018”, которые в эти дни проходят, используют полторы тысячи...»;

«Моя позиция сводится к следующему: я не ставлю под сомнение наличие российской агрессии на Донбассе и прямую военную помощь сепаратистам. Я лишь просто элементарно исхожу из логики, что, к сожалению, против лома нет приёма. И если бы Россия использовала всю свою военную мощь, которую она демонстрирует сегодня в Сирии, я думаю, что последствия для нас всех были бы гораздо тяжелее. Это любой ответственный политик сегодня должен это понимать и говорить: граждане Украины, как бы ни было тяжело, мы должны находить компромисс и договариваться о мире ради сохранения тысячи жизней,

потому что последствия будут самые тяжёлые. Вот, собственно, всё, что я имел в виду. И по поводу химического оружия я отвечаю. Ведь немцы не использовали химического оружия только потому, что знали, что у Советского Союза, и у Британии, и у Соединённых Штатах есть своё тоже химическое оружие, а у нас сопоставимой военной силы с Россией нет — вот и всё. Мы бомбить Москву никогда не сможем».

10. У повторі передачі «Вечірній прайм», що транслювався 18 вересня 2018 року о 1:33, лунають такі вислови від Ганни Герман: *«О том, что у нас когда-то не было армии, а есть армия. Подождите... у нас не было армии и не было войны. Сейчас у нас война. Они берут детей этих несчастных туда на войну. Дети возвращаются в страшном состоянии, если кто возвращается живой; так они начинают убивать своих матерей [...] (Ведуча: “Анна Николаевна, давайте суть уже...”)* Недавно атошник вернулся из войны, убил собственную мать, эти люди возвращаются моральными калеками [...] (Ведуча: “Это обобщение, нельзя так обобщать...”) [...] *Это армия? Почему я обобщаю? Вы знаете, сколько тысяч молодых людей, которых взяли туда на войну здоровыми, вернулись моральными калеками? Там они убивали чужих матерей, а здесь убивают своих. Вы считаете, что это я обобщаю?».*

11. У передачі «Лайф», що транслювалася 4 жовтня 2018 року, Вадим Рабінович висловив такі тези: *«Я считаю, что им не нужно сегодня никаких вот законов или каких-то оснований для того, чтобы закрыть каналы, для того чтобы, я не знаю, что уже сделать. Смотрите, вы всё уже видите не хуже меня. Сегодня наглое наступление на свободу, то, что они называли “Революцией гідности”, превращается всё больше и больше в переворот, переворот и захват власти с полным закрытием рта свободы... массовой информации. На улицах всё больше и больше мы видим фашиствующую диктатуру, вы это всё видите. Они борются с признаками коммунизма, и в это время на всех улицах бродят фашисты. Они разрушают то, что хотя бы хорошее было сделано при Советском Союзе и не строят совсем ничего»; «Поэтому я ещё раз утверждаю, что сегодня всё больше элементов фашистской диктатуры проявляется в Украине, идёт прямое наступление на свободу слова, а те, кто называл себя демократами, показали сегодня своё истинное лицо».*

12. У передачі «Хто кому Рабінович», що транслювалася 7 жовтня 2018 року, ведучий Вадим Рабінович висловив таке: *«... Русский мир — он многогранен, и он обязательно не агрессивен даже по отношению к Вятровичам и другим... Другое дело, что вы русским миром называете всех тех, кто думает не так, рассуждает не так, разговаривает не так. Вы называете русским миром все тех, кто не поддерживает то, что сегодня в Калуше именем... Гауптшарбарфюрера СС Палиева называют улицу. Скажите, пожалуйста, у нас же вроде закон об осуждении фашизма есть, зачем вам ужесточать? Выйдите на любой концерт в Киеве, посмотрите, как гуляют по улице с фашистскими знаменами, как концерты с фашистскими флагами, как не боюсь сегодня, что творится сегодня... Почему вы всего этого не видите? Почему у вас героями являются все те, кто... “СС Галичина” — это у вас герои, хотя во всем мире это абсолютно не так...»; «... эти люди, которых выперла за границу наша власть, это люди покидали родину свою не с радостью, а со слезами на глазах. Больше того, я уверен, что многие из них с удовольствием вернулись в нормально экономически развитую страну, в которой не фашисты бегают по улицам, на которой можно развивать бизнес».*

II. Регулювання

1. Конституція України

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 20

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

3. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

4. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»

Стаття 6. Неприпустимість зловживання свободою діяльності телерадіоорганізацій

2. Не допускається використання телерадіоорганізацій для:
закликів до розв'язування агресивної війни або її пропаганди та/або розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті;

здійснення інших вчинків, за якими наступає кримінальна відповідальність.

III. Оцінка дотримання законодавства та професійних стандартів діяльності журналіста

1. У медійному просторі України протягом 2017–2018 років точаться серйозні дебати стосовно того, які медіа мають отримувати захист, що надається свободою вираження поглядів. Існує консенсус та законодавча заборона стосовно використання медіа для розпалювання ворожнечі, але все ще немає уніфікованої та постійної практики регуляторних органів стосовно того, що слід вважати мовою ворожнечі. Крім того, часто національному регулятору бракує єдиного підходу до контенту телеканалів незалежно від їхньої справжньої чи потенційної структури власності.

2. Такі підходи, а також бажання зменшити потенційний інформаційний вплив держави-агресора на територію України призвели до активізації політичних методів обмеження діяльності мовників та застосування до них механізмів, передбачених Законом України «Про санкції». Незалежна медійна рада не оцінюватиме постанови «Про схвалення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»², що була прийнята Верховною Радою України 4 жовтня 2018 року, але наголосить на тому, що **будь-які механізми накладення санкцій проти телеканалів у рамках української юрисдикції мають залишатися в компетенції Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та стосуватися безпосередньо контенту цих мовників.**

3. Телеканал «112» і трансльований ним контент уже неодноразово ставали предметом розгляду Незалежної медійної ради. У висновку щодо трансляції телеканалом «112» документального фільму «Операція “Паспорт”» (№ 21 від 26 грудня 2017 року)³ Незалежна медійна рада зазначила, що попри відсутність порушень вимог законодавства щодо розпалювання ворожнечі, телеканал припустився порушень стандартів достовірності, точності та збалансованості подання інформації. Автори фільму висловили низку неперифікованих тез: стосовно символізму монументу на Верецькому перевалі, використання угорської мови у прикордонних районах Закарпаття і статусу громадського формування Polgárország, а також використовували анонімних експертів у документальному фільмі.

У висновку щодо коментаря Євгена Мураєва про Олега Сенцова на телеканалі «112» (№ 27 від 4 вересня 2018 року)⁴ Незалежна медійна рада також не встановила наявності розпалювання ворожнечі у висловлюваннях депутата, що стосувалися Олега Сенцова, однак визнала, що телеканал припустився порушення стандартів достовірності та збалансованості подання інформації. Зокрема, протягом свого монологу пан Мураєв висловив декілька тверджень, що звучали як твердження про факти (зокрема, прирівняв Олега Сенцова до терориста і ствердив, що Геннадій Афанасьєв відмовився від своїх свідчень у справі Сенцова вже після повернення

² <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2589-viii>

³ <https://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-telekanalom-112-dokumentalnoho-filmu-operatsiya-pasport-2/>

⁴ <https://mediarada.org.ua/case/komentar-evhena-murajeva-pro-oleha-sentsova-na-telekanali-112/>

на територію України, хоча насправді він зробив це ще в російському суді), без опонування зі сторони гостей студії чи ведучої.

З огляду на це, контент телеканалу «112» підлягає ретельному моніторингу на предмет дотримання законодавства та професійних стандартів журналістики.

4. У цій справі ключовим є питання дотримання телеканалом норм Закону України «Про телебачення і радіомовлення», а саме — заборони на використання телерадіоорганізацій для розпалювання ворожнечі та ненависті.

5. Мова ворожнечі є однією з небагатьох прямо заборонених форм вираження поглядів; заборона виступів на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, передбачена статтею 20 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права.

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 97(20) згадано таку дефініцію мови ворожнечі: «**Всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують різноманітні форми ненависті, викликані нетерпимістю, зокрема нетерпимістю, що виявляється у формі дискримінації меншин і ворожого ставлення до них**»⁵.

Так само «Артикль 19» у Кемденських принципах щодо свободи вираження поглядів та рівності визначає, що забороненою може бути мова ворожнечі, яка спричиняє **неминучий ризик дискримінації**, ворожого ставлення чи насильства щодо осіб, що належать до груп, проти яких спрямована мова ненависті⁶.

6. Окремо слід звернути увагу на позицію Європейського суду з прав людини, Велика палата якого в рішенні у справі *Perincek v Switzerland* вивела низку критеріїв, за якими слід аналізувати, наскільки те чи інше вираження поглядів становило мову ворожнечі. У пп. 205–207 рішення суд пропонує звертати увагу на інтенсивність соціального й політичного контексту, в якому лунало вираження; наскільки вираження в його контексті може розглядатися як виправдання ненависті; та на манеру, в якій було виконано вираження поглядів, а також здатність цього вираження призвести до шкідливих наслідків⁷. Аналіз щодо цих критеріїв є найбільш релевантним для цілей цієї справи.

7. Незалежна медійна рада аналізуватиме кожен вислів окремо, зважаючи на критерії, висловлені нею в попередній практиці, а також спираючись на практику Європейського суду з прав людини. Особливо релевантною в цьому контексті є справа *Stomakhin v Russia*⁸, у якій Європейський суд хоча й визнав низку висловлювань, які використав заявник, такими, що підбурюють до ворожнечі, але окремо відмежував і ті висловлювання, покарання за які не несло

⁵ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_093

⁶ <https://www.article19.org/data/files/pdfs/standards/the-camden-principles-on-freedom-of-expression-and-equality.pdf>

⁷ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158235>

⁸ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182731>

нагальної суспільної потреби. До останніх, зокрема, належали такі вислови: «... Відтепер ми повинні вимагати негайного примусового психіатричного огляду усіх командирів військово-морськими силами, військовослужбовців МВД, прикордонників, поліції і ФСБ, усіх, від капітана до головнокомандувача — В.В. Путіна»; «Минуло десять років з тих пір, як Російська Федерація і її народ почали повністю руйнівну геноцидну війну проти чеченського народу, який до війни налічував усього один мільйон людей».

8. Для початку варто зазначити ті вислови, які не містять ознак порушення законодавства щодо заборони мови ворожнечі та пропаганди держави-агресора з огляду на те, що **захист має надаватися не лише інформації та ідеям, які сприймаються позитивно або розглядаються як необразливі чи залишають аудиторію байдужою, а й тим ідеям, які ображають, шокують або турбують** (п. 87 рішення Європейського суду з прав людини у справі *Pentikainen v Finland*)⁹, а також **на ширші межі критики щодо діяльності уряду, незважаючи на гостроту та прямоту вжитих мовцями висловів** (п. 114 рішення Європейського суду з прав людини у справі *Stomakhin v Russia*)¹⁰.

Так, у рамках передачі «Епізод 112», що транслювалася 4 вересня 2018 року, порушено тематику надання Томосу. Архієпископ Климент коментує цю тему нейтрально, без будь-яких закликів до ворожнечі. Як альтернативу до його думки телеканал подає коментар Володимира Бистрякова, в якому той висловлює своє бачення потенційної загрози отримання автокефалії щодо спільноти Московського патріархату; він висловлює оцінне судження стосовно того, що може пролитися кров. Тим часом телеканал чітко подав підводку до його коментаря, а сам пан Бистряков висловився достатньо спокійним та зваженим тоном. На відміну від ситуації, яку розглядала Незалежна медійна рада у своєму *висновку щодо матеріалу «“Под громкие аплодисменты не дали Томос”. Что означают решения Константинополя по Украине» на сайті «Страна.иа»* (№ 29 від 24 жовтня 2018 року)¹¹, інтенсивність використання термінів, візуалізація розколу, а також суттєво менше акцентування на розділі громадян за конфесійною ознакою не дозволяють говорити про розпалювання ворожнечі в цьому випадку.

У передачі «Пульс», що транслювалася 4 вересня 2018 року, у висловлюваннях Вадима Рабіновича та Олександра Вілкула лунають думки про якнайшвидше закінчення війни та мирне врегулювання конфлікту. Серед тез про мир лунає й достатньо жорстка критика влади — в тому числі, що її представники навчилися наживатися на війні та робити на ній статки. Втім, настільки жорстка критика влади є припустимою — й немає свідчень того, що вона якимось чином схилила до ворожнечі. Заклики до мирного вирішення проблеми на Донбасі також не можуть автоматично вважатися закликами до ворожнечі. Як уже наголошувала Незалежна медійна рада у п. 2 *висновку щодо трансляції документального фільму «Олесь Бузина: життя вне времени»* (№15 від 1 червня 2017 року)¹², **попри непопулярність серед активної частини**

⁹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158279>

¹⁰ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182731>

¹¹ <https://mediarada.org.ua/case/material-pod-hromkye-aplodysmentyi-ne-daly-tomos-chto-oznachayut-reshenyua-konstantynopolya-po-ukrayne-na-sajti-strana-ua/>

¹² <https://mediarada.org.ua/case/translyatsiya-dokumentalnoho-filmu-oles-buzyna-zhyzn-vne-vremeny/>

суспільства України, позиція щодо щонайшвидшого мирного вирішення питання війни на Донбасі та у Криму має право на існування як альтернативна думка.

Подібні тези (щодо «партії війни», мирного врегулювання, потреби домовлятися з державою-агресором тощо) чуємо і в передачах «Вечірній прайм» від 6 вересня 2018 року з уст Євгена Червоненка, «Епізод 112» від 6 вересня 2018 року з уст Вадима Рабіновича, у передачі «Вечірній прайм» від 10 вересня 2018 року з уст Олега Волошина. Хоча ці тези є непопулярними, однак вони є захищеними в рамках політичного дискурсу й мають право на існування.

9. Надалі Незалежна медійна рада воліє перейти до аналізу тих висловлювань, які, на її думку, розпалюють національну та міжконфесійну ворожнечу та ненависть. Перед аналізом конкретних висловів варто зупинитися на контексті, в якому їх було висловлено. Хоча можна стверджувати, що вони є частиною політичних дебатів, однак варто зважати й на те, що ці слова сказано **під час агресії Російської Федерації на території України, що триває з 2014 року**. Подібний контекст у Туреччині під час турецько-курдських протистоянь у справі *Zana v Turkey* було визнано Європейським судом з прав людини як такий, що легітиміє низку обмежень¹³. Крім того, варто взяти до уваги агресивну пропаганду, здійснювану проти України Російською Федерацією, зокрема у формі неправдивих повідомлень російських ЗМІ про «злочини» українських військових (повідомлення про «розп'ятого хлопчика» та ін.).

Що ж до міжконфесійної ворожнечі, то нині матеріали з питання створення автокефалії є частиною публічної дискусії, яка триває в Україні стосовно необхідності створення єдиної помісної церкви. З іншого боку, релігійна тематика є достатньо чутливою, а тому межі розсуду щодо обмежень у цій сфері є ширшими (див. п. 66 рішення ЄСПЛ у справі *Murphy v Ireland*)¹⁴.

10. Якщо аналізувати конкретний зміст сказаного, то варто звернути увагу на низку передач, що є предметом розгляду в цій справі. Вадим Рабінович під час прямого включення з Верховної Ради України 5 вересня 2018 року, в передачі «Лайф» від 4 жовтня 2018 року, а також у передачі «Хто кому Рабінович» від 7 жовтня 2018 року наголошує на фашистській тематиці. Він називає фашистом спікера парламенту Андрія Парубія, звинувачує українську владу у пропаганді фашизму, стверджує, що *«сегодня всё больше элементов фашистской диктатуры проявляется в Украине», «Мы имеем правление фашистов»*, а також наголошує на тому, що на вулицях міст України ходить багато фашистів. Не зупиняючись окремо на коректності використання терміна «фашизм» у контексті порівняння з німецьким урядом, що послуговувався ідеологією нацизму у 1933–1945 роках, Незалежна медійна рада зазначає, що ототожнення **когось із нацистами та фашистами розпалює ворожнечу**, — на чому наголошував Європейський суд з прав людини у справі *Surek v Turkey (No 1)* (див. п. 62 — вислів *«фашистська турецька армія»* визнано таким, що стигматизує іншу сторону конфлікту

¹³ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58115>

¹⁴ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61207>

та закликає до помсти щодо осіб, які немовбито вчинили злочини)¹⁵. Варто відзначити і послідовність думки Вадима Рабіновича, висловленої щонайменше тричі протягом місяця.

11. Детальніше слід зупинитися на передачі «Вечірній прайм», що транслювалася 5 вересня 2018 року, а також на повторі передачі «Вечірній прайм», що транслювався 18 вересня 2018 року. Стаття 72 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» передбачає **іммунітет телерадіоорганізацій від відповідальності за заклики до розпалювання ворожнечі в тому випадку, якщо вони відбуваються у прямому ефірі і працівники такого мовника вжили заходів до припинення порушення**. В обох цих передачах ведучі, почувши тези, які могли би свідчити про розпалювання міжконфесійної та міжнаціональної ворожнечі відповідно, намагалися зупинити спікерів. У першому випадку ведуча опонує Євгенові Червоненку та стверджує, що виборчий контекст завжди є небезпечним — і є постійним в Україні, а тому створення помісної церкви таким чином можна відкладати вічно. У другому випадку ведуча програми заявляє, що тези Ганни Герман щодо ветеранів АТО є узагальненнями (хоча саме висловлювання пані Герман щодо воїнів АТО є стигматизуючим, про що — далі). На думку Незалежної медійної ради, **такі дії ведучих можуть бути прикладами належної практики каналів із зупинення трансляції в ефірі висловлювань, що розпалюють ворожнечу**.

Втім, передача «Вечірній прайм» від 18 вересня 2018 року транслювалася в повторі, тимчасом як іммунітет застосовується лише до передач, що транслюються у прямому ефірі. Відповідно, телеканал «112» узяв на себе відповідальність за ці слова, знову транслюючи їх в ефірі, а тому втратив іммунітет щодо відповідальності за контент цієї передачі. Саме тому слова Ганни Герман *«почему я обобщаю, вы знаете, сколько тысяч молодых людей, которых взяли туда на войну здоровыми, вернулись моральными калеками? Там они убивали чужих матерей, а здесь убивают своих»*, які варто розглядати як ототожнення всіх ветеранів АТО з «моральними каліками» та «вбивцями» чужих і власних матерів — є не чим іншим, як стигматизацією відповідної групи.

Соціальна група ветеранів потребує дуже чутливого ставлення — через пережиті жахіття війни вони часто потребують реабілітації та психологічної допомоги для повернення до суспільства. Водночас є низка випадків, коли ветерани АТО й справді були задіяні у кримінальній активності. Втім, цей факт жодним чином не виправдовує ототожнення й стигматизацію всієї групи на підставі діянь її окремих учасників.

12. Щодо останнього критерію аналізу на предмет наявності у висловлюваннях мови ворожнечі, то, як влучно зауважив Європейський суд з прав людини у справі *Jersild v Denmark*, варто зважати на потужнішу силу аудіовізуальних образів та більшу шкоду, якої можуть завдати аудіовізуальні медіа¹⁶. Якщо ж говорити про здатність цих висловів призвести до негативних наслідків, то, безумовно, такі висловлювання загрожують внутрішніми протистояннями в Україні, посиленням фізичного тиску на телеканали, а також загрожують більшим розколом населення. Такий розбрат може призвести до негативних наслідків для демократичного

¹⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58279>

¹⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57891>

суспільства та спричинити його розвал. **Звинувачення влади у «фашизмі» екстраполюється на ту частину населення, яка повністю або частково її підтримує**, адже зміна влади в Україні відбулася після тривалого протистояння, яке вилилося в Революцію гідності, але також характеризувалося й поглибленням розколу в суспільстві. Зважаючи на фактичну ситуацію російсько-українського військового конфлікту, таке розпалення ворожнечі щодо представників умовно проукраїнського / проєвропейського політичного табору, воїнів АТО набуває ознак національної ворожнечі.

13. З огляду на викладене вище, **Незалежна медійна рада вбачає у трансляції цих чотирьох передач ознаки порушення заборони на використання телерадіоорганізацій для розпалювання національної ворожнечі та ненависті**, передбаченої Законом України «Про телебачення і радіомовлення».

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що трансляція телеканалом «112» прямого включення з Верховної Ради України 5 вересня 2018 року за участі Вадима Рабіновича, передачі «Вечірній прайм» від 18 вересня 2018 року, передачі «Лайф» від 4 жовтня 2018 року, передачі «Хто кому Рабінович» від 7 жовтня 2018 року порушує вимоги абзацу четвертого частини другої статті 6 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (**заборона на використання телерадіоорганізацій для розпалювання національної ворожнечі та ненависті**).

Результати голосування: «За» — 9;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 0.

Голова Незалежної
медійної ради

Наталія Лигачова

Секретар Незалежної
медійної ради

Ігор Розкладай